

Theoretical explanation of the effective components in geopolitical relations and presentation of the proposed model

Sajid Bahrami Jaf¹ , Mohsen Janparvar² , Naser Soltani³ , Ali Mohammadpour⁴

1. Department of Political Geography, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Email: S.Bahrami@um.ac.ir

2. Department of Political Geography, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Email: Janparvar@um.ac.ir

3. Department of Political Geography, Urmia University, Urmia, Iran

Email: .Soltani@urmia.ac.ir

4. Department of Political Geography, Malik Ashtar University, Tehran, Iran.

Email: alipoor.m@yahoo.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article History:

Received:

6 September 2021

Received in revised form:

6 March 2023

Accepted:

11 October 2022

Keywords:

Geopolitics, g
Geopolitical components,
Geopolitical relations,
Geopolitical theories

ABSTRACT

The purpose of this research is to model the most important factors affecting geopolitical relations between power players. Geopolitical relations are the use of geographical sources of power in the relations of actors. Most of the concepts related to geopolitical relations are based on competitive relations, while geopolitical relations include various aspects and forms from harmony to tension and conflict. The research method in this research is based on the theoretical goal and on the descriptive-analytical nature. The results of the research show that there are different theories and viewpoints in the field related to geopolitical relations, by examining some of these viewpoints and theories into a set of effective components and indicators in geopolitical relations. were classified into four dimensions: natural (11 components), human (19 components), combined (18 components), synthetic (10 components) and total (58 components). On the other hand, the analysis of the results of the fuzzy Delphi panel shows that the calculated dimensions and components are related to geopolitical relations and have been agreed upon by experts.

Cite this article: Bahrami Jaf, S., Janparvar, M., Soltani, N., & Mohammadpour, A. (2023). Theoretical explanation of the effective components in geopolitical relations and presentation of the proposed model. *Human Geography Research Quarterly*, 55 (3), 225-241.

<http://doi.org/10.22059/JHGR.2022.345557.1008508>

© The Author(s).

DOI: [10.22059/JHGR.2022.345557.1008508](https://doi.org/10.22059/JHGR.2022.345557.1008508)

Publisher: University of Tehran Press

Extended Abstract

Introduction

Geopolitical relations are one of the types of relations between countries and political actors, which are formed based on the combination of elements of politics, power, and geography. Each of these three elements has its own role and function in the formation of geopolitical relations. The element of geography provides a platform for establishing a relationship between two or more political actors; The element of politics shapes the will of two political actors from the nature of the relationship, and finally, the element of power shows the form, pattern, nature, and attitude of the actors towards each other. What is influential and defining in geopolitical relations is the nature, quality, and how to achieve maximum benefits, which is always the goal of all political actors and the relations between them. Geopolitical relations between political actors follow different communication patterns and are formed from different forms such as interaction, competition, confrontation, conflict, dominance, and influence. These patterns are a function of how the elements of geography and politics combine and interact in the context of the time. In other words, geopolitical relations between the central, semi-peripheral, and peripheral players based on geographical sources of power or the scale and type of game are made and manifested. Therefore, the investigation of the effective components in the geopolitical relations between the power players has an important place, and in this research, the most important components and factors affecting the geopolitical relations of the actors have been calculated by using the theories and perspectives related to the geopolitical relations. And finally, a proposed model for geopolitical relations between power actors is presented.

Methodology

The present study seeks to explain theoretically the factors affecting geopolitical relations between power actors, which is classified as basic research based on its purpose. Because in basic research, the goal is to discover the truth and increase

human knowledge. This research provides the basis for this increase in knowledge by knowing the factors affecting geopolitical relations between power players. Identifying the factors affecting the relations of power players based on the study of 37 theories and 15 views in the fields of geopolitics, political science, and international relations have been extracted and presented. The research method of this research is descriptive-analytical and the method of collecting information is done using library sources. The method of data analysis is also qualitative. In order to get the opinions of the experts, the dimensions and components were counted in the form of a fuzzy Delphi panel, and an electronic questionnaire was sent to the experts using the chain collection method (snowball). The process of sending the questionnaire until reaching the agreement and theoretical saturation Three stages continued. Because the design objects in this research are large and using variables with definite values is not effective in these cases; In the framework of the fuzzy Delphi method, the items reached experts' opinions through qualitative variables and then were used to convert verbal variables into triangular fuzzy numbers.

Results and discussion

The examination of the theories and viewpoints that are effective in geopolitical relations shows that there is no complete and comprehensive view in this field despite many efforts, and in order to achieve indicators and factors that are effective in geopolitical relations Different sources and works should be put together in the form of a puzzle where each of the theories and viewpoints presented (37 theories and 15 viewpoints and a total of 52 theories and viewpoints) act as pieces of a puzzle and with understanding The main map by combining the pieces together, you can get the puzzle and the final map, which in this section is the achievement of the factors and components affecting geopolitical relations. The study of theories and approaches shows that some theories have emphasized the natural dimension of power sources, such as territorial location, etc. have mentioned Some others have considered a combination

of natural and human dimensions of power sources as effective components of geopolitical relations, such as maintaining the balance of the region, etc. Some other components that are highlighted in the mentioned theories and are considered as the basis of geopolitical relations include man-made things such as obtaining special technologies, directing large news media, etc. In a way, it is possible to artificially give power to those geographical sources.

Conclusion

Based on this, in general, it can be said that the geopolitical components of actors are formed in the form of four dimensions with natural, human, combined, and artificial bases. Meanwhile, the relations of geopolitical actors, which are in the form of various forms such as competition, cooperation, convergence, influence, dominance, and tension, are formed and emerge based on these components. From the perspective of the viewer, this form of relationship between actors at different levels can have different effects based on the position and position of each actor. In other words, based on the geopolitical weight of the sources of power geography, the actors take different positions, which is based on the performance of the sources of power geography or its relations. In this regard, the position of actors can be leveled in the form of focal and central positions based on geographical sources of power or relationships, semi-peripheral and peripheral positions. The noteworthy point is the different and dynamic leveling of actors in such a way that an actor can be in a focal position based on geographical sources of power, but in terms of relationships in a semi-peripheral or peripheral position (such as Iraq, which is one of the five largest producing countries) is an oil producer, but has low bargaining power and relationships). Or vice versa, a country can be in a peripheral position in terms of having geographical resources of power, but in terms of relationships, it can be in a focal position (like England, which is located in a peripheral position in terms of geographical resources of fossil power, but in terms of relationships around this the source is at the

center of the issues); Therefore, it can be said that the position of actors based on the geopolitical weight of their resources and performance scale can follow different patterns.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

تبیین نظری مولفه‌های مؤثر در مناسبات ژئوپلیتیک و ارائه الگوی پیشنهادی

ساجد بهرامی جاف^۱، محسن جان‌پرور^۲، ناصر سلطانی^۳، علی محمدپور^۴۱- گروه جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: S.Bahrami@um.ac.ir۲- نویسنده مسئول، گروه جغرافیای سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران. رایانامه: Janparvar@um.ac.ir۳- گروه جغرافیای سیاسی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. رایانامه: N.Soltani@urmia.ac.ir۴- گروه جغرافیای سیاسی، دانشگاه مالک اشتر، تهران، ایران. رایانامه: alipoor.m@yahoo.com

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۰/۰۶/۱۵

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۱/۱۲/۱۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۱/۰۷/۱۹

واژگان کلیدی:

ژئوپلیتیک،

مولفه‌های ژئوپلیتیک،

مناسبات ژئوپلیتیک،

نظریات ژئوپلیتیک.

هدف از این پژوهش الگوی مهم‌ترین مولفه‌های مؤثر بر مناسبات ژئوپلیتیک میان بازیگران قدرت است. مناسبات ژئوپلیتیک استفاده از منابع جغرافیای قدرت در مناسبات بازیگران است. بیشتر مفاهیم در ارتباط با مناسبات ژئوپلیتیک بر محور مناسبات رقابتی بوده درحالی‌که مناسبات ژئوپلیتیک جنبه‌ها و شکل‌های مختلفی از همگرایی تا تنش و ستیز را در بر می‌گیرد. روش تحقیق در این پژوهش بر اساس هدف نظری و بر اساس ماهیت توصیفی - تحلیلی است. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که نظریات و دیدگاه‌های مختلفی در زمینه و مرتبط با مناسبات ژئوپلیتیک وجود دارد که با بررسی برخی از این دیدگاه‌ها و نظریات به مجموعه از مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر در مناسبات ژئوپلیتیک احصاء شدند و در چهار بعد طبیعی (۱۱ مولفه)، انسانی (۱۹ مولفه)، ترکیبی (۱۸ مولفه)، مصنوعی (نرم) (۱۰ مولفه) و مجموعاً (۵۸ مولفه) دسته‌بندی شدند. از سوی دیگر تحلیل نتایج پند دلفی فازی تشکیل شده نشان می‌دهد که ابعاد و مولفه‌های احصاء شده مرتبط با مناسبات ژئوپلیتیک بوده‌اند و مورد توافق خبرگان قرار گرفته‌اند.

استناد: بهرامی جاف، ساجد؛ جان‌پرور، محسن؛ سلطانی، ناصر و محمدپور، علی. (۱۴۰۲). تبیین نظری مولفه‌های مؤثر در مناسبات ژئوپلیتیک و ارائه الگوی پیشنهادی. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۵ (۳)، ۲۴۱-۲۲۵.

<http://doi.org/10.22059/JHGR.2022.345557.1008508>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

DOI: [10.22059/JHGR.2022.345557.1008508](https://doi.org/10.22059/JHGR.2022.345557.1008508)

© نویسندگان

مقدمه

تحولات صورت گرفته در طی دهه‌های اخیر زمینه افزایش وابستگی متقابل کشورها، ارتباطات و پیوندهای فرامرزی، تغییر در ماهیت قدرت کشورها، تنوع در نوع و تعداد بازیگران، گسترش حیطه‌ها و عرصه‌های تعاملات منطقه‌ای و جهانی، نحوه تأثیرگذاری بازیگران بر فرایندهای تصمیم‌گیری در ساختار ژئوپلیتیکی جهان و... فراهم نموده. به عبارتی دیگر فروپاشی نظام دوقطبی و به دنبال آن تسریع فرآیند جهانی‌شدن سبب تحول و پویایی در ساختار نظام ژئوپلیتیک جهانی شد و نتیجه این تحولات ارتقای سطح مناسبات ژئوپلیتیکی بین بازیگران قدرت بوده است. در واقع با آنکه بعد از جنگ جهانی دوم و شکل‌گیری سازمان‌های جهانی همچون سازمان ملل مناسبات بازیگران بر اساس قاعده و اصول خاصی تنظیم شد؛ اما ساختار مناسبات ژئوپلیتیکی به دلیل تحولات رخ داده شده پیچیده‌تر و از اهمیت بیشتری برخوردار شده است. مناسبات ژئوپلیتیکی به عنوان یکی از انواع مناسبات بین کشورها و بازیگران سیاسی است که بر پایه ترکیب عناصر سیاست، قدرت و جغرافیا شکل می‌گیرد. هر کدام از این سه عنصر، نقش و کارکرد خاص خود را در شکل‌گیری رابطه ژئوپلیتیک به عهده دارد. عنصر جغرافیا، بستر برقراری رابطه میان دو یا چند بازیگر سیاسی را فراهم می‌آورد؛ عنصر سیاست اراده دو بازیگر سیاسی از ماهیت رابطه را شکل می‌دهد و در نهایت عنصر قدرت مبین شکل، الگو، ماهیت و نگرش بازیگران نسبت به یکدیگر است (حافظنیا، ۱۳۹۶: ۱۳۱). آنچه در مناسبات ژئوپلیتیکی تأثیرگذار و مشخص‌کننده است، ماهیت، کیفیت و چگونگی دستیابی به حداکثر منافع است که همواره هدف همه بازیگران سیاسی و روابط بین آنهاست (ریبیعی، ۱۳۸۸: ۴۰). مناسبات ژئوپلیتیک میان کنشگران سیاسی از الگوهای ارتباطی متفاوتی تبعیت می‌کند و از اشکال متفاوتی همچون تعامل، رقابت، تقابل، منازعه، سلطه و نفوذ شکل می‌گیرد. این الگوها تابعی از نحوه ترکیب و تعامل عناصر جغرافیا و سیاست در بستر زمان است (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۳). به عبارت دیگر مناسبات ژئوپلیتیکی بین بازیگران مرکزی، نیمه پیرامونی و پیرامونی مبتنی بر منابع جغرافیای قدرت و یا مقیاس و نوع بازی (جان‌پرور، ۱۳۹۶: ۱۷۶) صورت گرفته و نمود پیدا می‌کند. از این رو بررسی مولفه‌های مؤثر در مناسبات ژئوپلیتیکی بین بازیگران قدرت جایگاه مهمی دارد که در این تحقیق مهم‌ترین مؤلفه‌ها و عوامل مؤثر بر مناسبات ژئوپلیتیکی بازیگران با بهره‌گرفتن از نظریات و دیدگاه‌های مرتبط با مناسبات ژئوپلیتیکی احصاء شده و در نهایت الگوی پیشنهادی برای مناسبات ژئوپلیتیکی بین بازیگران قدرت ارائه می‌گردد.

مبانی نظری

مفهوم ژئوپلیتیک

به عقیده ریچارد موریر، قدمت ژئوپلیتیک به اندازه تاریخ جستجوی انسان برای قلمرو، امنیت و به اندازه قدمت دیپلماسی، استراتژی، حسادت و ترس بوده است (موریر، ۱۳۷۹: ۳۶۵)؛ بنابراین ژئوپلیتیک به لحاظ عملکردی قدمتی به اندازه تاریخ انسان بر روی زمین دارد. از لحاظ مفهومی اما ژئوپلیتیک تحولات مختلفی را داشته و تعاریف مختلفی از آن ارائه شده که گاه از ژئوپلیتیک به عنوان تأثیر جغرافیا بر امور نظامی، گاه تأثیر یک‌جانبه جبری جغرافیا بر سیاست، گاه تأثیر دوجانبه جغرافیا و سیاست، گاه تحلیل فضایی مناسبات و ساختار قدرت و رقابت جهانی و غیره یاد شده است. نگاهی گذرا به کتاب‌ها در این زمینه، نشان‌دهنده این تنوع برداشت‌ها از مفهوم ژئوپلیتیک است (قالیباف و پورموسوی، ۱۳۸۷: ۵۴). از سوی دیگر، باید توجه داشت که امروزه واژه ژئوپلیتیک از رواج و عمومیت فراوانی در مباحث سیاسی و اجتماعی برخوردار است و در اغلب تحلیل‌های مرتبط با موضوعات سیاسی و اجتماعی، بین‌المللی، منطقه‌ای، ملی، ناحیه‌ای، و محلی به کار گرفته می‌شود. دامنه مباحث ژئوپلیتیکی، طیف وسیعی از مسائل را در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، امنیتی و

زیست‌محیطی را در ابعاد خرد و کلان در برمی‌گیرد (واثق و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۶). اصطلاح ژئوپلیتیک به‌عنوان واژه‌ای بحث‌برانگیز و پر ابهام، برای نخستین‌بار توسط دانشمند سوئدی "رودولف شیلن"^۱ در سال ۱۸۹۹ و به مفهوم دانش تحلیل روابط جغرافیا و سیاست گام به عرصه مطالعات جغرافیای سیاسی معاصر نهاد (Dodds & Atkinson, 2000:3). ژئوپلیتیک در دوره جنگ جهانی به‌عنوان یک عاملی که می‌تواند در کشف جغرافیایی و ایجادکننده یک رقابت سیاسی گسترده در سطح جهانی مطرح باشد تعریف شد. نظریه‌پردازان مرتبط با این دیدگاه تئوری‌هایی را برای تقویت نمودن قدرت کشورها بیان نمودند. در این ارتباط یکی از جغرافی‌دانان به نام داس^۲ بیان می‌کند: در طول صدسال گذشته تلاش‌های بسیاری برای ترسیم نمودن تاریخ پیچیده علم ژئوپلیتیک صورت گرفته است و این عامل سبب ایجاد پیچیدگی‌های تاریخی و سیاسی در این حوزه شده و در طول قرن بیستم رویکردهای متنوعی در ارتباط با بررسی تاریخی این علم پدید آمده است (Dodds, 2007: 31). در این بین، در ارتباط با تعریف ژئوپلیتیک می‌توان بیان نمود که این علم به تجزیه و تحلیل اثرات جغرافیایی بر روابط قدرت در سطح بین‌المللی تأثیرگذار است. همچنین ژئوپلیتیک به‌عنوان مطالعه تأثیر موقعیت، جمعیت و غیره بر روی سیاست یک کشور می‌باشد (Longman:433). ژئوپلیتیک، ضمن نشان دادن الزامات جغرافیایی دولت‌ها، انگیزه‌ها، دورنگری‌ها و نیز فضاهای ادراکی بازیگران صحنه بین‌الملل را توضیح می‌دهد. از همین رو، در این نگاه ژئوپلیتیک می‌تواند راهنمای خوبی برای سیاست خارجی کشورها باشد و خلا ناشی از آن نمی‌تواند کارایی سیاست خارجی را در پی داشته باشد (گل کرمی و متقی، ۱۴۰۱: ۹۷). ژئوپلیتیک به بررسی تأثیر پدیده‌های جغرافیایی و ساختارها و نهادهای سیاسی، حکومتی و غیرحکومتی و تحولات آن‌ها و خصوصیات روابط با دیگر دولت‌ها می‌پردازد. ژئوپلیتیک عبارت است از درک واقعیت‌های محیط جغرافیایی به‌منظور دستیابی به قدرت، به‌نحوی که بتوان در بالاترین سطح وارد بازی جهانی شده و منافع ملی و حیات ملی را حفظ کرد (حافظنیا، ۱۳۹۶: ۲۸). در بیان دیگر می‌توان گفت، ژئوپلیتیک عبارت است از دانش شناخت، کسب، بهره‌برداری و حفظ منابع جغرافیایی قدرت در مناسبات فرو ملی، ملی، منطقه‌ای و جهانی. به بیانی دیگر، ژئوپلیتیک دانش طراحی و بازبینی استراتژی‌های بازیگران جهت دستیابی به منافع و اهداف مبتنی بر منابع جغرافیایی قدرت است (جان‌پرور، ۱۳۹۶: ۲۹).

مناسبات ژئوپلیتیک

مناسبات ژئوپلیتیک، روابطی هستند که بین کشورها و دولت‌ها و بازیگران سیاسی بر پایه ترکیب عناصر سیاست، قدرت و جغرافیا برقرار می‌شوند. در شکل‌گیری هرگونه رابطه بین بازیگران، عنصر سیاست، در قالب بازیگر سیاسی، یا اراده‌ای که به ماهیت رابطه شکل می‌دهد و نیز اقدامات و کنش‌هایی که توسط بازیگر انجام می‌شود پدیدار می‌گردد. عنصر قدرت در شکل‌دادن به الگو و ماهیت رابطه و نگرش بازیگران نسبت به هم تجلی پیدا می‌کند. عنصر جغرافیا نیز نقش بسترساز را ایفا کرده و انگیزه‌های لازم برای شکل‌گیری اراده سیاسی رابطه، تجلی فضائی رابطه و نیز تأثیرگذاری بر سطح قدرت بازیگران را سبب می‌شود (حافظنیا، ۱۳۹۶: ۳۶۲). در تعریف دیگر مناسبات ژئوپلیتیک عبارت است از شکل‌گیری مناسبات بین بازیگران ژئوپلیتیک بر اساس کاربست منابع جغرافیایی قدرت. به عبارت مناسباتی جنبه ژئوپلیتیک به خود می‌گیرد که در آن بازیگران از منابع جغرافیایی قدرت برای رسیدن به اهدافشان در مناسبات بهره ببرند (جان‌پرور، ۱۳۹۶: ۱۷۴). مناسبات ژئوپلیتیک میان کنشگران سیاسی از الگوهای ارتباطی متفاوتی تبعیت می‌کند و از اشکال متفاوتی همچون تعامل، رقابت، تقابل، منازعه، سلطه و نفوذ شکل می‌گیرد. این الگوها تابعی از نحوه ترکیب و تعامل عناصر جغرافیا و سیاست در

1. Rudolf Kellen

2. Doss

بستر زمان است (حافظنیا، ۱۳۹۶: ۳۶۴). به عبارت دیگر الگوهای مناسباتی شکل گرفته بین بازیگران بر اساس نوع کاربست منابع جغرافیای قدرت بازیگر در مناسبات است که این مسئله نیز بر پایه نگرش بازیگر در طراحی استراتژی مناسباتی خود است. به این معنا که بازیگر برای دستیابی حداکثری به اهداف خود از منابع جغرافیایی قدرت به چه شکلی استفاده نماید. با نگاهی ساده به تعاریف و پژوهش‌هایی که در عرصه دانش ژئوپلیتیک در فضاهای جغرافیایی مختلف انجام گرفته و تعاریف موجود در این زمینه می‌توان به این نتیجه رسید که در بیشتر این پژوهش‌ها مفهوم مناسبات بیشتر معادل با رقابت بین بازیگران مبتنی بر منابع جغرافیایی قدرت در نظر گرفته شده است. به بیانی دیگر، نوع و شکل مدنظر در کارهای انجام شده به گونه‌ای است که تأکید و پایه اصلی مناسبات در آن رقابت بین بازیگران ژئوپلیتیک است. درحالی‌که، مناسبات شکل گرفته بر پایه منابع جغرافیایی قدرت تنها رقابت بین بازیگران نیست بلکه می‌تواند همکاری، همگرایی، تعامل، هم‌افزایی، ستیز، نفوذ، سلطه و غیره را نیز شامل شود. بر این مبنا است که چه در تعریف و چه در بیان ماهیت ژئوپلیتیک از مفهوم مناسبات که دارای اشکال مختلف روابط بین بازیگران است، به جای رقابت استفاده شده است. باید توجه داشت که این مناسبات نیز دارای تعاریف و تنوع گسترده‌ای هستند (جان‌پرور، ۱۳۹۶: ۱۸۴ - ۱۸۵). بر این اساس به صورت کلی استراتژی مناسباتی (شکل مناسباتی که بازیگر ژئوپلیتیک بر پایه آن به منافع و اهداف خود دست یابد) شامل الگوهای مختلفی می‌باشد که در شکل شماره ۱ نمایش داده است.

شکل ۱. الگوهای مناسبات بازیگران، منبع: (جان‌پرور و همکاران، ۱۴۰۱)

مؤلفه ژئوپلیتیک

ارزش‌ها و عوامل جغرافیایی به لحاظ ساختاری یا کارکردی ماهیتی دوگانه دارند. بدین معنی که یک عامل جغرافیایی برای یک گروه یا فرد انسانی ممکن است مثبت تلقی شود درحالی‌که همان عامل برای گروه یا فرد دیگر دارای ارزش منفی انگاشته می‌شود. هویت ساختی و کارکردی عوامل دارای ارزش ثابت و پایداری نیستند. بدین معنا که یک عامل در بستر زمان ممکن است دچار تحول ارزشی شود و یا در دیدگاه گروه‌های انسانی متفاوت ارزش‌های متفاوتی داشته باشد. ارزش‌ها و عوامل ژئوپلیتیکی فرصت‌های هستند که مطلوب بازیگران سیاسی اعم از فردی یا گروهی (بدون واسطه یا نیابتی) واقع می‌شود؛ زیرا اولاً آنها می‌توانند تولیدکننده قدرت باشند و ثانیاً کاربرد آنها می‌تواند به سلب قدرت رقبا منجر شود ثالثاً تأمین‌کننده نیازهای حیاتی و منافع جمعی و فردی هستند (حافظنیا، ۱۳۹۶: ۱۵۶-۱۵۵). در بیانی دیگر می‌توان گفت مؤلفه ژئوپلیتیک عبارت است از منابع جغرافیایی قدرت با حداقل ارزش مقیاس ملی و فراتر که از سوی بازیگران در مناسبات فرو ملی، ملی، منطقه‌ای و جهانی مورداستفاده قرار می‌گیرد. به بیانی دیگر، زمانی که منابع جغرافیایی قدرت با ارزش مقیاس ملی و فراملی از سوی بازیگران در مناسبات فرو ملی، ملی، منطقه‌ای و جهانی مورداستفاده قرار بگیرند، مؤلفه (عامل) ژئوپلیتیک شکل می‌گیرد (جان‌پرور، ۱۳۹۶: ۱۲۵).

روشی پژوهش

پژوهش حاضر به دنبال تبیین نظری مولفه‌های مؤثر بر مناسبات ژئوپلیتیک بین بازیگران قدرت است. که بر اساس هدف

در زمره تحقیقات بنیادی قرار دارد. زیرا در تحقیقات بنیادی هدف کشف حقیقت و افزایش دانش بشری است. که این تحقیق با شناخت مولفه‌های مؤثر بر مناسبات ژئوپلیتیک بین بازیگران قدرت، زمینه این افزایش دانش را فراهم می‌آورد. شناسایی مولفه‌های مؤثر بر مناسبات بازیگران قدرت بر اساس مطالعه ۳۷ نظریه و ۱۵ دیدگاه در رشته‌های ژئوپلیتیک، علوم سیاسی و روابط بین‌الملل استخراج و ارائه شده‌اند. روش تحقیق این پژوهش توصیفی - تحلیلی بوده و شیوه گردآوری اطلاعات با استفاده از منابع کتابخانه‌ای انجام شده است. شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز به صورت کیفی است.

یافته‌ها

استخراج مولفه‌های مؤثر بر مناسبات ژئوپلیتیک از نظریه‌ها و دیدگاه‌های مرتبط

بررسی حاصل از نظریه‌ها و دیدگاه‌های مؤثر بر مناسبات ژئوپلیتیک نشان‌دهنده آن است که دیدگاه کامل و جامعی در این زمینه علی‌رغم تلاش‌های متعدد صورت گرفته، وجود ندارد و برای دستیابی به شاخص‌ها و عوامل مؤثر بر مناسبات ژئوپلیتیکی باید منابع و کارهای مختلف را به صورت یک پازل در کنار هم قرار داد که هر کدام از نظریات و دیدگاه‌های مطرح شده (۳۷ نظریه و ۱۶ دیدگاه و مجموعاً ۵۳ نظریه و دیدگاه) به صورت تکه‌های پازل عمل نموده و با درک نقشه اصلی با تلفیق تکه‌ها در کنار هم می‌توان پازل و نقشه نهایی که در این بخش همان دستیابی به عوامل و مولفه‌های مؤثر بر مناسبات ژئوپلیتیکی است، دست‌یافت. براین اساس جدول زیر بر اساس عوامل استخراج شده از نظریات و دیدگاه‌ها مهم‌ترین مولفه‌های مؤثر بر مناسبات ژئوپلیتیکی احصاء شده‌اند.

جدول ۱. نظریات و دیدگاه‌های مرتبط در زمینه مناسبات ژئوپلیتیک

نظریه	نظریه‌پرداز	مولفه‌های ژئوپلیتیک
سامانه تابع	کانتوری و اشپیگل	علاقه و جهت‌گیری‌های سیاسی هم‌راستا؛ پیوندهای ژئوکالچری؛ پیوندهای ژئواکونومیک؛ نوع مدیریت سیاسی حاکم؛ حضور فعال و مثبت در سازمان‌های منطقه‌ای و جهانی؛ ژئوپلیتیک رسانه؛ ابزارهای ژئواکونومیک؛ ترتیبات دوجانبه و چندجانبه؛ استفاده از نفوذ و قدرت در سازمان‌های جهانی.
کارکردگرایی	میترانی	وابستگی متقابل بازیگران؛ جایگاه نخبگان در مناسبات
نو کارکردگرایی	هاس و اشمیتر	تحولات درونی کشورها؛ نیازهای اقتصادی جدید؛ جایگاه بازیگران در ساختار ژئوپلیتیکی منطقه؛ نوع جهت‌گیری استراتژیک بازیگران؛ نقش نخبگان سیاسی.
ارتباطات	دویچ	نیازهای جدید اقتصادی و اجتماعی؛ منزلت ژئوپلیتیک؛ همسویی ارزش‌های سیاسی؛ ظرفیت‌های درونی کشورها؛ توانایی تأمین پاداش‌های مختلف.
وابستگی متقابل	روزکرانس	حجم تجارت و حجم سرمایه‌گذاری اقتصادی در کشورها.
وابستگی متقابل	روزنا	تحولات تکنولوژی و فزاینده‌گی مبادلات.
هرج و مرج آینده	کاپلان	بحران مهاجران؛ گسترش بیماری‌های واگیردار؛ جنگل‌زدایی و فرسایش خاک؛ تهی‌سازی منابع آب؛ آلودگی هوا؛ بالا آمدن سطح دریاها؛ شکنندگی چندملیتی.
برخورد تمدن	هانتینگتون	حرکت‌های مسلحانه بنیادگرا؛ وقوع درگیری‌های قومی و تمدنی؛ رونق اقتصادی و تأثیرگذاری بیشتر بازیگران
سیستم ژئوپلیتیک جهانی	کوهن	ساختار ژئوپلیتیک منطقه‌ای و جهانی؛ وضعیت جغرافیایی کشورها؛ نفوذ و تفوق فرهنگی بر فضاهای دیگر؛ افزایش تعاملات اقتصادی - همکاری نظامی و امنیتی
سیکل قدرت	دوران	ساختار ژئوپلیتیک منطقه‌ای و جهانی؛ روند تحولات تاریخی بازیگران؛ همگرایی بین‌المللی به‌منظور تأمین امنیت، سطح توان نظامی و اقتصادی بازیگران.
نظام جهانی	والرشتاین	موقعیت جغرافیایی کشورها؛ وزن ژئوپلیتیکی کشورها؛ بار استراتژیک منطقه؛ تعداد همسایگان؛ وسعت فضایی کشورها.
باز ساخت گذشته در آینده	مرشایمر	توجه به ساختار ژئوپلیتیک جهانی؛ وزن ژئوپلیتیک کشورها

موقعیت جغرافیایی؛ وضعیت ژئواکونومیک؛ جایگاه اتحادیه‌های منطقه‌ای و سازمان‌های پرنفوذ جهانی؛ وزن ژئوپلیتیک بازیگران؛ مسائل ژئوکالچر کشورها؛ حضور و نفوذ نظامی.	برژینسکی	منظومه‌های قدرت
حفظ تعادل منطقه؛ ایجاد همگرایی بین متحدین؛ مدیریت چهره در سطح جهان	کیسینجر	به‌هم‌پیوستگی
وسعت سرزمین؛ موقعیت جغرافیایی؛ سطح منابع جمعیتی؛ اقتصاد؛	راتزل	فضای حیاتی
موقعیت جغرافیایی کشورها؛ طول سواحل؛ وسعت سرزمین؛ جمعیت و خصوصیات کمی و کیفی آن.	ماهان	قدرت دریایی
وابستگی ژئوپلیتیک کشورها به دریاها؛ رشد و رونق صنعت، موقعیت جغرافیایی کشورها؛ طول سواحل؛ وسعت سرزمین؛ توسعه تجارت دریایی، جمعیت و خصوصیات کمی و کیفی آن.	کوهن	حلقه دریایی قدرت
موقعیت جغرافیایی کشورها؛ وسعت کشورها؛ کدهای ژئوپلیتیک بازیگران؛ منابع سرزمینی کشورها.	مکیندر	هارتلند
موقعیت جغرافیایی کشورها؛ وزن ژئوپلیتیک کشورها؛ جمعیت و کم‌وکیف آن؛ کدهای ژئوپلیتیک بازیگران.	اسپایکمن	ریملند
موقعیت جغرافیایی؛ دستیابی به تکنولوژی‌های به‌روز؛	دوسورسکی	قدرت هوایی
موقعیت جغرافیایی کشورها؛ ظرفیت‌های جمعیتی؛ توانمندی و رشد اقتصادی؛ وابستگی ژئوپلیتیک.	دوسوی	پیکربندی سیستماتیک
افزایش توانمندی اقتصادی؛ تقویت بنیان‌های نظامی؛ کمک به متحدین منطقه‌ای؛ افزایش سطح دیپلماسی عمومی و دستیابی به پرستیژ؛ اعتبار جهانی.	لانمن	تجدید آرایش نقش بازیگران
موقعیت جغرافیایی؛ مسائل ژئوکالچری همچون تاریخ و فرهنگ مشترک؛ همسویی نظرات بازیگران قدرت در منطقه؛ سازمان‌های منطقه‌ای.	حافظ‌نیا	تحول و تکامل منطقه ژئوپلیتیک
دسترسی به آب‌های آزاد؛ شکل‌گیری ساختار ژئوپلیتیک منطقه‌ای؛ افزایش نفوذ و سلطه؛ ارتقای تجارت بین‌المللی؛ کنترل تنگه‌ها و کریدورهای انتقال انرژی.	کازی	پایان ژئوپلیتیک و آغاز ژئوپلی نومی
موقعیت جغرافیایی؛ وضعیت هیدروپلیتیک کشورها؛ وضعیت استقرار و گسترش اقلیت‌های قومی و زبانی؛ وجود گروه‌های قومی و مذهبی مختلف با گرایش‌های جدایی‌طلبانه؛ وضعیت وابستگی یا تعلق ژئوپلیتیک کشورها به هم.	پیتر هاگت	هایپوتینکا
موقعیت جغرافیایی کشورها و تعداد همسایگان	ریچاردسن	همسایگی
موقعیت جغرافیایی؛ کم‌وکیف جمعیت کشورها؛ مسائل ژئوکالچری چون تنش‌های قومی و مذهبی؛ تنش‌های بین‌مرزی و اختلافات آن؛ مسائل هیدروپلیتیک.	کمپ و هارکاوی	مناقشات منطقه‌ای
تراکم جمعیت؛ رشد تکنولوژی؛ سرانه درآمد ملی؛ تغییر و تعارض منافع ملت‌ها؛ الگوی فعالیت استعماری؛ نحوه تشکیل اتحادها و رفتار خشونت‌آمیز کشورها.	شکری و نورث	منازعه
برخوردار از منابع و قابلیت‌های سرزمینی؛ وضعیت اقتصادی و سطح محرومیت شهروندان؛ تغییرات زیست‌محیطی؛ تنازعات قومی و مذهبی و مهاجرت‌های اجباری.	هومر دیکسون	منازعه
نقش عوامل اقتصادی و سیاست‌های بازیگران در مناسبات آن‌ها.	اشلی	شکاف
مسائل ژئواکونومیک؛ مناسبات اقتصادی بازیگران؛ محدودیت و قوانین حمایتی؛ حمایت از شکل‌ها و روش‌های برگزیده آموزش؛	لوتواک	ژئواکونومی
نقش و تأثیر عوامل ژئوکالچر؛ موقعیت جغرافیایی کشورها؛ منابع سرزمینی؛ جهت‌گیری‌های سیاسی بازیگران.	دو ورژه	تنش بین‌المللی
منازعات استراتژیک؛ منازعات اقتصادی؛ منازعات فرهنگی؛ منازعات زیست‌محیطی.	کالینز	منازعات ژئوپلیتیک
موقعیت جغرافیایی کشورها؛ منابع سرزمینی؛ نیازهای صنعتی؛ مسائل حقوق بشری و کنترل مواد مخدر.	کمپ	بیضی استراتژیک
موقعیت جغرافیایی کشورها (فضاهای حائل) - توجه به رویکرد نظامی در سیاست خارجی - نفوذ و سلطه بر فضاهای پیرامون - بسط ایدئولوژی	برژنف	حاکمیت محدود
موقعیت جغرافیایی کشورها؛ وضعیت سرزمینی و منابع داخلی کشورها؛ مسائل انسانی و ویژگی‌های فرهنگی کشورها.	هاوس هوفر	جبر محیطی
موقعیت جغرافیایی بازیگران؛ نوع استراتژی بازیگران؛ بازیگران جدید ژئوپلیتیک (گروه-های تروریستی، شرکت‌های رسانه‌ای بزرگ)	وربوفسکی	چارچوب استعاره‌ای ژئوپلیتیک شبکه‌ای
موقعیت جغرافیایی؛ فضا و تقسیمات آن، وسعت خاک، وضع توپوگرافی شکل کشور	عزتی	عوامل ژئوپلیتیک

(طولیل، دایره‌ای، پاره‌پاره، دنباله‌دار، محیطی)		
ارزش‌های جغرافیایی	حافظنیا	موقعیت (ثابت یا ریاضی، متغیر یا نسبی)، محتوا (عناصر و ساخت‌های انسانی: ساخت‌های شبکه‌ای، ساخت‌های نهادی و کالبدی)، (جمعیت و انسان‌ها: کمیت، کیفیت، حرکات، پخش، ترکیبات)، عناصر و ساخت‌های طبیعی: بنیادهای زیستی: کالبد و بستر (جا)، آب، خاک، آب‌وهوا، پوشش گیاهی، زندگی حیوانی، منابع: انرژی: فسیلی و غیر فسیلی، کانی: فلزات، غیر فلزات، تولیدی (اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، اداری و خدماتی، امنیتی و دفاعی، علمی و فنی، فرهنگی)، فضایی (محلی، ملی، منطقه‌ای و قاره‌ای، جهانی)، عاطفی، قدسی محصور در خشکی، موقعیت حایل، کشورهای واقع شده در کنار تنگه‌های بین‌الملل، موقعیت جغرافیایی، موقعیت نظامی و استراتژیک، شکل سرزمین، توسعه اراضی، وضع ناهمواری‌ها، وسعت سرزمین، تحصیل حقوق، ملت (فرهنگ و زبان، عامل مذهب، آداب‌ورسوم اجتماعی، سرزمین مشترک، تاریخ مشترک، نژاد مشترک)،
مولفه‌های حکومت از دیدگاه جغرافیایی	میرحیدر	موقعیت (ریاضی، دریایی، خشکی، همسایگی)، وسعت سرزمین، شکل کشور، توپوگرافی، آب‌وهوا، مواد خام، ترکیب قومی: ملت (فرهنگ، زبان، فاکتور دین، زمین مشترک، تاریخ و نژاد مشترک، آداب‌ورسوم)، جمعیت (کمی، کیفی)
ویژگی‌ها و خصوصیات دولت	یاسین	مردم، سرزمین، حکومت، حاکمیت، مسائل نظامی، اقتصادی، اجتماعی - انسانی (میزان جمعیت، ویژگی‌های ملی، روحیه ملی، یکپارچگی اجتماعی)، عوامل سیاسی (ثبات سیاسی، شکل حکومت، رهبری، اعتبار ملی)، عوامل جغرافیایی (وسعت، شکل، مرزها، وضع طبیعی، وضعیت اقلیمی)
عناصر دولت و قدرت	قوام	موقعیت جغرافیایی، وسعت فضا، شکل کشور، وضعیت توپوگرافی (مرزها، شبکه آب‌ها، ناهمواری)، مسائل جمعیتی (کم‌وکیف آن)، ویژگی‌های نظام بین‌الملل (دگرگونی مراکز قدرت جهانی)، نهادهای سیاسی و اجتماعی، منابع طبیعی
عوامل ژئوپلیتیکی	اطاعت	زبانی، مذهبی، جمعیتی، موقعیت جغرافیایی، ریخت کشور، منابع کمیاب، وضعیت ترابری، شبکه ارتباطی
عناصر و عوامل جغرافیایی	کاویانی راد	موقعیت (جغرافیایی، ژئوپلیتیک، دریایی، گذرگاهی)، وسعت سرزمین، شکل کشور، وضع توپوگرافی، عدالت جغرافیایی، کم‌وکیف جمعیت، ساختار ترکیبی جمعیت، توزیع فضایی جمعیت، وزن ژئوپلیتیکی گروه قومی، گسترش زبانی، قومی، مذهبی فراسوی مرزها، قلمرو و قدرت فرهنگی، ژئوپلیتیک مذهب، قدرت اقتصادی، منابع طبیعی به‌جز نفت و گاز، ذخایر و منابع انرژی (نفت و گاز)، جایگاه کشور در انتقال انرژی، جایگاه کشور در تأمین امنیت انرژی، دیپلماسی اقتصادی، الگوی توسعه، جایگاه ترانزیتی و بازرگانی، ساختار سیاسی، نهادهای سیاسی و اجتماعی، ایدئولوژی سیاسی حکومت (ارزش‌ها و اعتقادات)، تعداد همسایگان، فرهنگ سیاسی، بازیگران سیاسی، برداشت نسبت به سیاست بین‌الملل، سازماندهی بهینه سیاسی فضا و میزان مشارکت سیاسی، قدرت نظامی، موقعیت استراتژیک، نگرش دو کشور به یکدیگر، کمیت و کیفیت تجهیزات نظامی، سیاست امنیتی، کدهای ژئوپلیتیک، تفاهم‌نامه‌های دوجانبه و چندجانبه نظامی، دیپلماسی دفاعی، عضویت در سازمان‌ها و نهادهای منطقه‌ای و جهانی، وضعیت ژئوپلیتیک زیست‌محیطی، ثبات یا بی‌ثباتی همسایگان، موقعیت ژئوپلیتیکی کشور در ساختار منطقه‌ای، نحوه و میزان تعامل با ساختار نظام ژئوپلیتیکی، متحدان استراتژیک، ساختار ژئوپلیتیک منطقه‌ای، ساختار ژئوپلیتیک جهان، میزان تولید علم، علم و فناوری به‌عنوان ابزار سیاست خارجی، فناوری فضایی و قابلیت‌های آن، مشکلات داخلی و افکار عمومی، برنامه‌ها و اهداف بلندمدت کشور، قدرت نرم، سطح مناسبات، زمان
عوامل ژئوپلیتیکی سیاست خارجی	پارسایی	موقعیت جغرافیایی، عامل همسایگی، تعداد همسایگان، بار استراتژیک فضا، بار استراتژیک منطقه، اتحادیه‌های منطقه‌ای، فضاهای امن و ناامن، کدهای ژئوپلیتیک، دولت‌های ایدئولوژیک، درجه ثبات و امنیت منطقه‌ای، منابع جغرافیایی منازعات / همکاری‌ها، سطوح متوازن/نامتوازن قدرت منطقه‌ای، وزن ژئوپلیتیک کشورها
الگوی روابط در مناطق ژئوپلیتیکی	حسین‌پور پویان	رودخانه‌های بین‌المللی، مرزهای دریایی مشترک، عامل زیست‌محیطی، مسائل سرزمینی، موقعیت جغرافیایی، هژمون منطقه‌ای، رویکرد امنیتی، وزن ژئوپلیتیک، پیمان‌ها و ائتلاف‌ها، کدهای ژئوپلیتیک، همسایگی و تعداد همسایگان
الگوی روابط ژئوپلیتیکی	شهیدی	

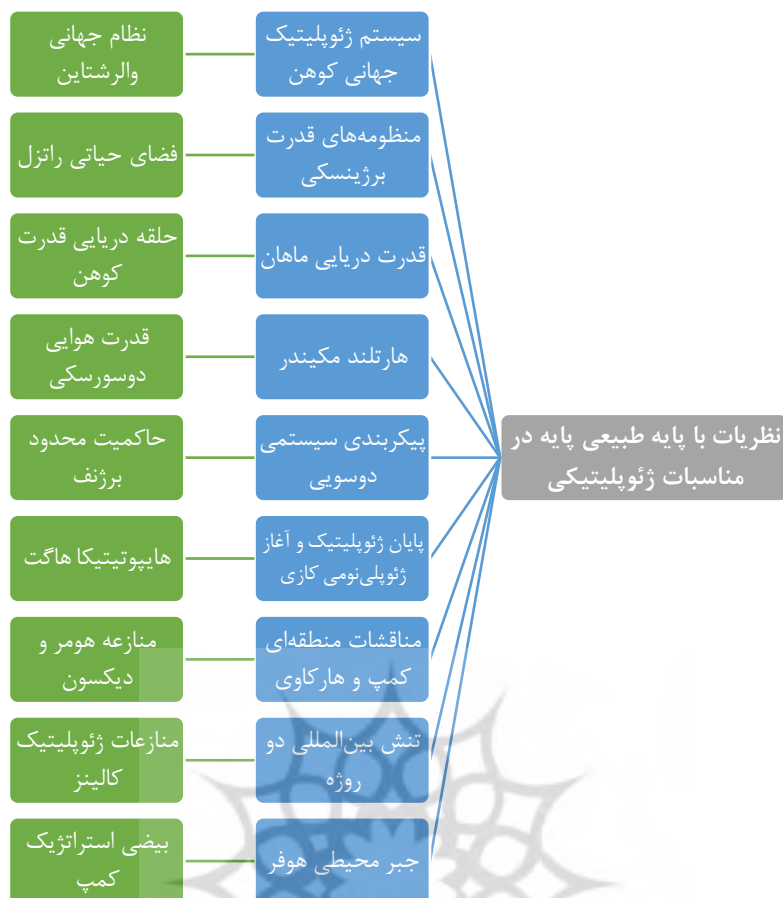
سرچشمه‌های ژئوپلیتیکی تنش	قربانی نژاد	ژئوکالچر، ژئواکونومیک، سیاسی، ژئواستراتژیک، سرزمینی و قلمروی، هیدروپلیتیک، زیست‌محیطی، فضای مجازی
مکان‌های استراتژیک	لشکری تفرشی	مکان‌ها و مناطق دارنده منابع انرژی، در اختیار داشتن تنگه‌ها و آبراهه‌های بین‌المللی، مکان‌ها و مناطق مدیریت فناوری اطلاعات و شبکه مجازی، مکان‌ها و مناطق مدیریت جریان سرمایه، مکان‌ها و مناطق مدیریت و کنترل افکار عمومی و تصمیمات سیاسی حکومت‌ها، سازمان‌های جهانی، مکان‌ها و مناطق ناامن
مولفه‌های تأثیرگذار در پیوند استراتژیک	عزیزی	توان قدرت در محیط ژئوپلیتیک، محیط پیوستگی، ائتلاف در محیط سیاسی - ژئوپلیتیک، عوامل و مفقوده‌های فرهنگی اجتماعی، عوامل و مفقوده‌های اقتصادی، عوامل و مفقوده‌های جغرافیایی، عوامل و مفقوده‌های سیاسی - امنیتی و ژئوپلیتیک
مولفه‌های ژئوپلیتیکی مؤثر بر منطقه‌گرایی استراتژیک ایران	مؤمن‌زاده	موقعیت جغرافیایی، مسائل ژئوکالچری، موقعیت ترانزیتی و گذرگاهی، انرژی (نفت و گاز)، نظامی - امنیتی، ویژگی‌های طبیعی، ویژگی‌های انسانی - اجتماعی، فرهنگ سیاسی راهبردی، مسائل محیط زیستی و منابع حیاتی
الگویابی رقابت قدرت‌های منطقه‌ای در مناطق ژئوپلیتیک	حیدری موصلو	مسائل جغرافیایی (سرزمینی)، مسائل اقتصادی (انرژی)، مسائل امنیتی (نظامی‌گری)، مسائل فرهنگی (ایدئولوژی)
تبیین سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه ژئوپلیتیک و ارائه الگوی بهینه منطقه‌ای	گل کرمی	مسائل فرهنگی و رسانه‌ای، مسائل اقتصادی (ترانزیت انرژی)، مسائل داخلی (عدالت فضایی)، کدهای ژئوپلیتیک

مطالعه نظریه‌ها و رویکردها نشان می‌دهد که برخی از نظریه‌ها بر بعد طبیعی منابع قدرت تأکید داشته‌اند همانند موقعیت سرزمینی و... برخی دیگر نیز بر بعد انسانی منابع قدرت همانند کم‌وکیف جمعیت و... اشاره نموده‌اند. برخی دیگر نیز ترکیبی از ابعاد طبیعی و انسانی منابع قدرت را به‌عنوان مولفه‌های مؤثر بر مناسبات ژئوپلیتیک دانسته‌اند همانند حفظ تعادل منطقه و... برخی دیگر از مولفه‌های که در نظریات ذکر شده برجسته شده و به‌عنوان مبنای مناسبات ژئوپلیتیکی در نظر گرفته شده‌اند شامل موارد انسان‌ساختی چون دستیابی به تکنولوژی‌های خاص، جهت‌دهی به رسانه‌های بزرگ خبری و... هستند که به‌نوعی می‌توان از جنبه مصنوعی به آن منابع جغرافیای قدرت داد. بنابراین به صورت کلی می‌توان دسته‌بندی جدیدی از مولفه‌های ژئوپلیتیکی در قالب چهار بعد طبیعی، انسانی، ترکیبی و مصنوعی ارائه داد که در ادامه توضیح داده می‌شود.

۱- مولفه‌های طبیعی

این نوع از منابع جغرافیایی قدرت حاصل برآیند کنش و واکنش طبیعت و انسان است و در آن طبیعت پررنگ‌تر و بااهمیت‌تر از پایه دیگر یعنی انسان‌ها عمل می‌کند (جان‌پرور، ۱۳۹۶: ۱۳۶). به عبارت دیگر در برخی از نظریات، نظریه-پردازان اهمیت مسائل طبیعی را در مناسبات بین بازیگران بسیار مهم ارزیابی نموده و تأکید خود را بر نقش این عوامل در مناسبات بازیگران گذاشته‌اند^۱. همانگونه که در شکل ۲ مشاهده می‌شود از مجموع ۳۶ نظریه استخراج شده، ۱۸ نظریه به صورت‌های مختلف بر نقش عوامل طبیعی در مناسبات ژئوپلیتیکی بازیگران تأکید داشته‌اند. از جمله این مؤلفه‌ها که از نظریات استخراج شده‌اند عبارتند از: "موقعیت جغرافیایی دریایی، موقعیت جغرافیایی خشکی، موقعیت جغرافیایی گذرگاهی، وسعت سرزمینی، وضعیت منابع انرژی (نفت و گاز)، وضعیت منابع طبیعی (معادن)، وضعیت منابع زیستی (آب، خاک، خورشید و ...)، تعداد همسایگان، عمق استراتژیک، تسلط بر تنگه‌ها و کریدورهای انتقال انرژی، منازعات استراتژیک (تنش‌های سرزمینی با همسایگان)".

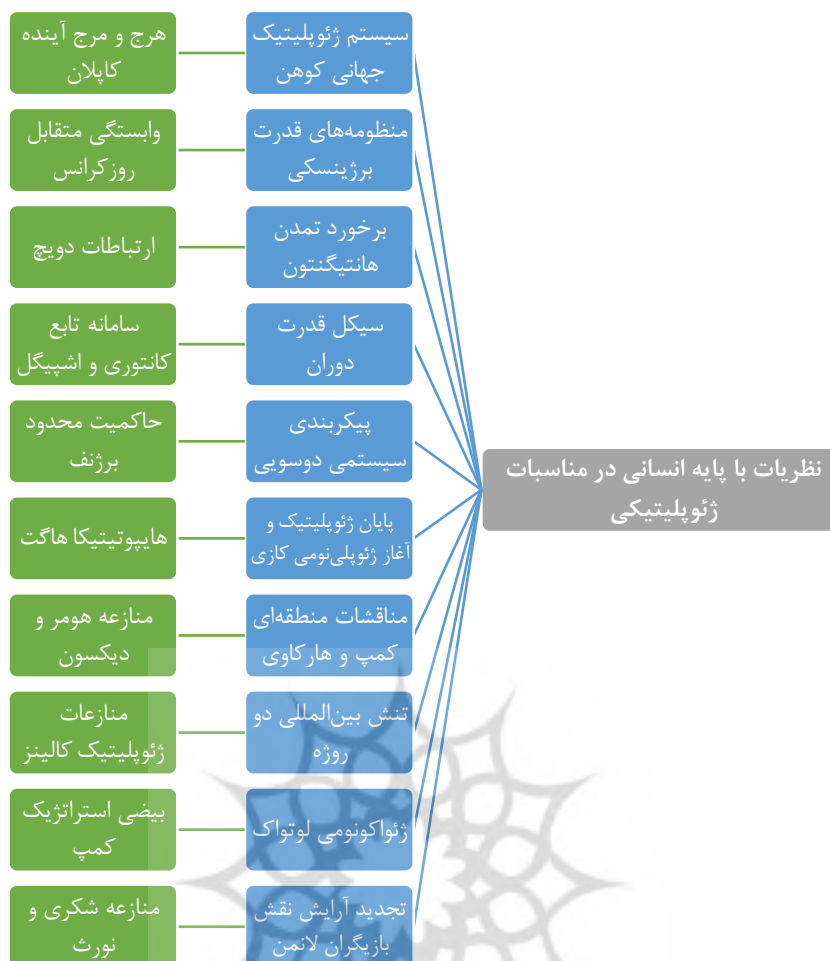
۱. در مدل‌های مفهومی ترسیم شده مبنای کار بر نظریات (۳۶ نظریه) بوده و مجموع (۱۷) دیدگاه به نوعی تلفیقی از نظریات مختلف است.

شکل ۲. نظریات و دیدگاه‌های طبیعت پایه

۲- مولفه‌های انسانی

این نوع از منابع جغرافیایی قدرت حاصل برآیند کنش و واکنش طبیعت و انسان است و در آن انسان پررنگ‌تر و بااهمیت‌تر از پایه دیگر یعنی طبیعت عمل می‌کند (جان پرور، ۱۳۹۶: ۱۳۷). به عبارت دیگر در برخی از نظریات، نظریه‌پردازان اهمیت مسائل انسانی را در مناسبات بین بازیگران بسیار مهم ارزیابی نموده و تاکید خود را بر نقش این عوامل در مناسبات بازیگران گذاشته‌اند همانگونه که در شکل ۳ مشاهده می‌شود از مجموع ۳۶ نظریه استخراج شده، ۲۰ نظریه به صورت‌های مختلف بر نقش عوامل انسانی در مناسبات ژئوپلیتیک بازیگران تاکید داشته‌اند. از جمله این مؤلفه‌ها که از نظریات استخراج شده‌اند عبارتند از: "تعداد جمعیت، کیفیت جمعیت (ساختار سنی، سطح سواد و ...)، متحدان استراتژیک (تعداد و سطح)، وضعیت تسلیحات نظامی، وزن ژئوپلیتیک گروه‌های قومی و مذهبی (مثبت یا منفی)، گسترش قومی، زبانی و مذهبی به فراسوی مرزها، نفوذ فرهنگی، توان اقتصادی (تولید ناخالص داخلی)، ساختار سیاسی کشور (نوع و شکل حکومت)، نهادهای اجتماعی و سیاسی کشورها، ایدئولوژی و نگرش‌های سیاسی، تفاهم نام‌های دو جانبه و چند جانبه، حجم تجارت و سرمایه‌گذاری اقتصادی در دیگر فضاها، حجم تجارت و سرمایه‌گذاری دیگر فضاها در اقتصاد کشور (خاص)، وضعیت قاچاق (کنترل تولید و ترانزیت مواد مخدر و ...)، گروه‌های قومی و مذهبی جدایی طلب، منازعات اقتصادی (تحریم اقتصادی، تعرفه‌های گمرکی)، منازعات فرهنگی (تنش‌های تمدنی، نژادی و مذهبی)".

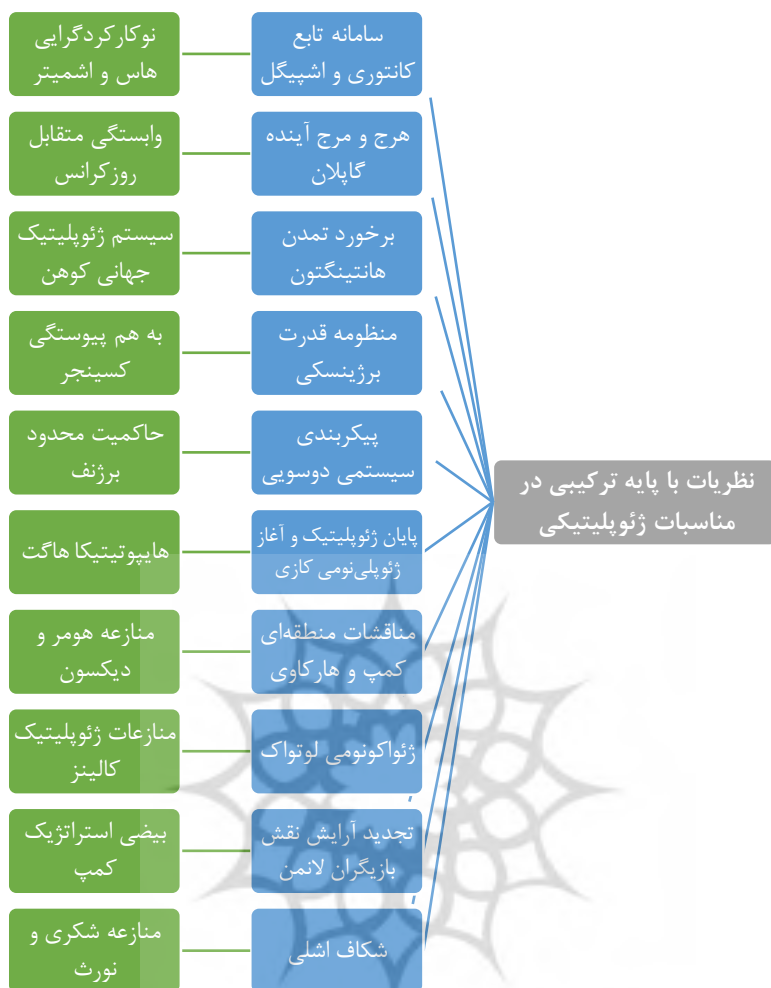

شکل ۳. نظریات انسان پایه

۳- مولفه‌های ترکیبی

این نوع از منابع جغرافیایی قدرت حاصل برآیند کنش و واکنش طبیعت و انسان است و در آن هیچ یک از پایه‌ها پرننگ‌تر و بااهمیت‌تر از پایه دیگر نیست و یا اینکه برآیند حاصل در قالب هر دوپایه به صورت مشترک دارای قابلیت شکل‌گیری می‌باشد (جان‌پرور، ۱۳۹۶: ۱۳۷). به عبارت دیگر در برخی از نظریات، نظریه‌پردازان برآیند هر دو پایه را به صورت مشترک و توأمان در مناسبات بین بازیگران مهم ارزیابی نموده همان گونه که در شکل ۴ مشاهده می‌شود از مجموع ۳۶ نظریه استخراج شده، ۲۰ نظریه به صورت‌های مختلف بر نقش عوامل ترکیبی در مناسبات ژئوپلیتیکی بازیگران تأکید داشته‌اند. از جمله این مؤلفه‌ها که از نظریات استخراج شده‌اند عبارت‌اند از: " حفظ تعادل منطقه، ایجاد همگرایی بین متحدین، حمایت از متحد (متحدان) منطقه‌ای، حضور در سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی، تعامل با ساختارهای ژئوپلیتیکی منطقه‌ای و جهانی، جایگاه در ساختار قدرت منطقه‌ای و جهانی، الگوی ساختار ژئوپلیتیکی منطقه‌ای و جهانی، ژئوپلیتیک زیست‌محیطی، وضعیت امنیتی و سیاسی همسایگان، جایگاه کشور در تأمین و انتقال انرژی، جایگاه کشور در مسائل ترانزیتی و بازرگانی (تجارت دریایی)، وابستگی و تعلق ژئوپلیتیکی کشور به فضاهای دیگر، وابستگی و تعلق ژئوپلیتیکی فضاهای دیگر به کشور (خاص)، اعتبار و جایگاه جهانی کشور، شکل‌دهی به ساختار ژئوپلیتیک منطقه‌ای جدید، وضعیت هیدروپلیتیکی کشور (خاص)، نحوه تشکیل اتحادیه‌ها و رفتار تبعیض‌آمیز دیگر کشورها علیه کشور (خاص)، منازعات

زیست‌محیطی (گردوغبار، آلودگی منابع آب و...)، توسعه تجارت دریایی (تأمین امنیت و مبارزه با دزدی دریایی) "

شکل ۴. نظریات ترکیبی پایه

۴- مولفه‌های مصنوعی (نرم)

این نوع از منابع جغرافیایی قدرت حاصل برآیند کنش و واکنش طبیعت و انسان نیستند؛ بلکه باتوجه به اهمیت یابی و زاویه دیدی که محقق دارد و اثرگذاری گسترده‌ای که بر فضای جغرافیای و مناسبات بین بازیگران دارا هستند در قالب منابع جغرافیایی قدرت در نظر گرفته شده و به صورت‌های مختلف مورد بحث در دانش ژئوپلیتیک قرار می‌گیرند (جان‌پور، ۱۳۹۶: ۱۳۸). همانگونه که در شکل ۵ مشاهده می‌شود از مجموع ۳۶ نظریه استخراج شده، ۸ نظریه به صورت‌های مختلف بر نقش عوامل و مولفه‌های مصنوعی (نرم) منابع جغرافیایی قدرت در مناسبات ژئوپلیتیک بازیگران تاکید داشته‌اند. از جمله این مؤلفه‌ها که از نظریات استخراج شده‌اند عبارتند از: "سطح دانش فناوری فضایی (تکنولوژی ساخت و پرتاب ماهواره)، دستیابی به فناوری‌های خاص (انرژی هسته‌ای، بمب اتم، بمب‌های شیمیایی)، وضعیت مسائل حقوق بشری (آزادی‌های مدنی، مهاجرت، سرکوب و مداخلات بشر دوستانه)، میزبانی از شرکت‌های بزرگ تکنولوژیکی (تسلیحاتی - حمل و نقل (زمینی، هوایی، ریلی، دریایی) - رسانه‌ای (سینما، خبر و ...))، وضعیت تولیدات علمی کشور در سطح جهان، جایگاه نخبگان علمی، جایگاه نخبگان اجرایی - سیاسی، کیفیت تکنولوژی صنعتی در جهان، میزبانی یا بازیگری فعال در عرصه

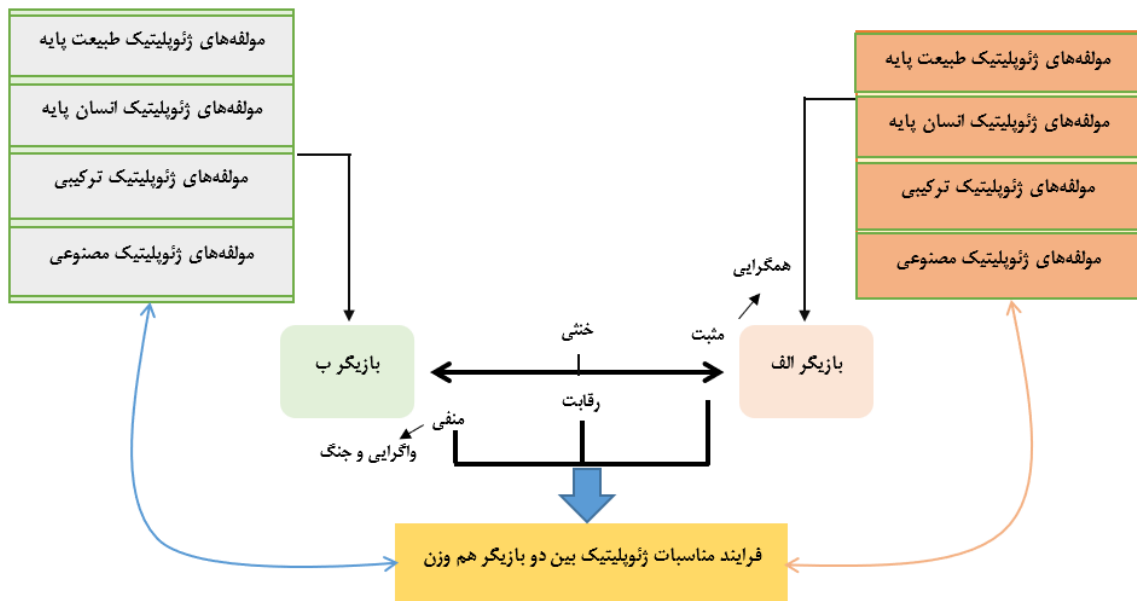
ورزش (ژئوپلیتیک ورزش)، وضعیت فناوری کشور در فضای سایبر (امنیت سایبری، دفاع سایبری و ...).

شکل ۵. نظریات ترکیبی پایه

نتیجه‌گیری

براین اساس به صورت کلی می‌توان گفت مولفه‌های ژئوپلیتیک بازیگران در قالب چهار بعد با پایه طبیعی، انسانی، ترکیبی و مصنوعی شکل می‌گیرد. در این بین مناسبات بازیگران ژئوپلیتیک که در قالب شکل‌های مختلفی چون رقابت، همکاری، همگرایی، نفوذ، سلطه و تنش است بر اساس این مؤلفه‌ها شکل می‌گیرد و پدید می‌آید. از سوی دیگر این شکل مناسبات بین بازیگران در سطوح مختلف بر اساس جایگاه و موقعیت هر بازیگر می‌تواند تأثیرات مختلفی داشته باشد. به عبارت دیگر بر اساس وزن ژئوپلیتیک منابع جغرافیای قدرت بازیگران جایگاه‌های مختلفی را به خود می‌گیرند که این جایگاه بر اساس عملکرد منابع جغرافیای قدرت و یا مناسبات آن است. در این راستا جایگاه بازیگران را می‌توان در قالب موقعیت کانونی و مرکزی بر اساس منابع جغرافیای قدرت یا مناسبات، موقعیت نیمه پیرامونی و پیرامونی سطح‌بندی نمود. نکته قابل توجه متفاوت و پویا بودن این سطح‌بندی بازیگران است به نحوی که یک بازیگر می‌تواند بر اساس منابع جغرافیای قدرت در موقعیت کانونی باشد، اما از لحاظ مناسبات در موقعیت نیمه پیرامونی یا پیرامونی (همانند کشور عراق که جزو پنج کشور بزرگ تولیدکننده نفت است، اما از قدرت چانه‌زنی و مناسباتی پایینی برخوردار است). و یا بالعکس یک کشور می‌تواند از لحاظ دارا بودن منابع جغرافیای قدرت در موقعیت نیمه پیرامونی باشد؛ اما از لحاظ مناسبات در موقعیت کانونی باشد (همانند کشور انگلستان که به لحاظ منابع جغرافیای قدرت فسیلی در موقعیت پیرامون قرار دارد؛ اما از لحاظ مناسبات حول این منبع در کانون مسائل قرار دارد)؛ بنابراین می‌توان گفت که جایگاه بازیگران بر اساس وزن ژئوپلیتیک منابع آن‌ها و مقیاس عملکردی می‌تواند از الگوهای مختلفی پیروی نماید. به صورت کلی می‌توان مدل مفهومی را در قالب ذیل نمایش داد

شکل ۶. مدل مفهومی فرآیند مناسبات ژئوپلیتیکی بازیگران

تقدیر و تشکر

باتوجه به اینکه تحقیق حاضر مستخرج از رساله دکتری در دانشگاه فردوسی مشهد است، نگارندگان از معاونت پژوهشی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دکتر علی شریعتی تشکر می‌نمایند.

منابع

- اطاعت، جواد. (۱۳۸۵). ژئوپلیتیک و سیاست خارجی ایران. چاپ دوم، انتشارات سفیر، تهران.
- برژنسیکی، زیگنیو. (۱۳۸۱). خارج از کنترل اغتشاش جهانی در طلیعه قرن بیست و یکم. ترجمه عبدالرحیم نوه ابراهیم. تهران: انتشارات اطلاعات.
- پارسایی، اسماعیل. (۱۳۹۴). تبیین عوامل ژئوپلیتیکی مؤثر بر سیاست خارجی. رساله دکتری جغرافیای سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- پیشگاهی فرد، زهرا و نورعلی، حسن. (۱۴۰۰). بررسی نظریه‌های مورد غفلت قرار گرفته در ادبیات ژئوپلیتیک ایران. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴ (۵۳)، ۱۳۵۳-۱۳۴۷.
- جان پرور، محسن. (۱۳۹۶). ژئوپلیتیک برای همه. تهران: انتشارات انتخاب.
- حافظانیا، محمدرضا. (۱۳۸۹). یک منطقه ژئوپلیتیک چگونه تکامل می‌یابد. فصلنامه ژئوپلیتیک، ۶ (۱)، ۵-۱.
- حافظانیا، محمدرضا. (۱۳۹۶). اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک. چاپ پنجم، مشهد: انتشارات پاپلی.
- حسین پور پویان، رضا. (۱۳۹۰). تبیین الگوی روابط در مناطق ژئوپلیتیک مطالعه موردی: شبه‌قاره هند. رساله دکتری، رشته جغرافیای سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس.
- حیدری موصولو، طهمورث. (۱۳۹۶). الگوی رقابت قدرت‌های منطقه‌ای در مناطق ژئوپلیتیک. رساله دکتری رشته جغرافیای سیاسی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.
- دو ورژه، موریس. (۱۳۸۹). اصول علم سیاست. ترجمه ابوالفضل قاضی، تهران: انتشارات امیرکبیر.

- دوئرتی، جیمز و فالتزگراف، رابرت. (۱۳۸۳). *نظریه‌های متعارض در روابط بین‌الملل*. ترجمه وحید بزرگی و علیرضا طیب، چاپ اول، تهران: نشر قومس.
- ربیعی، حسین. (۱۳۸۸). *نقش قدرت منطقه‌ای در حل و فصل منازعات سرزمینی: مورد ایران در منطقه خلیج فارس در دهه هفتاد میلادی*. رساله دکتری رشته جغرافیای سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس.
- عزتی، عزت‌الله. (۱۳۹۵). *ژئوپلیتیک در قرن بیست و یکم*. چاپ پنجم، تهران: انتشارات سمت.
- عزیزی، امیرحمزه. (۱۳۹۶). *تبیین مولفه‌های اثرگذار در پیوند استراتژیک کشورها*. رساله دکتری جغرافیای سیاسی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی.
- قالیباف، محمداقبر و پورموسوی، موسی. (۱۳۸۷). *ژئوپلیتیک نوین خارومیانه و سیاست خارجی ایران*. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۱۲-۶۶-۱.
- قربانی نژاد، ربابز. (۱۳۹۲). *الگویابی سرچشمه‌های ژئوپلیتیکی تنش در روابط کشورها (مطالعه موردی: آسیای جنوب غربی)*. رساله دکتری جغرافیای سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
- کالینز، جان. (۱۳۸۴). *جغرافیای نظامی*. ترجمه از محمدرضا اهنی و بهرام محسنی، تهران: انتشارات دانشگاه امام حسین.
- کاوایی‌راد، مراد. (۱۳۹۰). *نسبت ژئوپلیتیکی امنیت زیست‌محیطی و توسعه پایدار (مطالعه موردی دریاچه ارومیه)*. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱۲-۴-۱.
- گل کرمی، عابد و متقی، افشین. (۱۴۰۱). *تبیین طیف رفتاری جمهوری اسلامی ایران در منطقه خلیج فارس: تقابل سیاست خارجی وضعیت محور و ژئوپلیتیک موقعیت محور*. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۴(۱)، ۹۵-۱۱۴.
- گل کرمی، عابد. (۱۳۹۶). *تبیین سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه ژئوپلیتیک و ارائه الگوی بهینه منطقه‌ای، مطالعه موردی: منطقه خلیج فارس*. رساله دکتری جغرافیای سیاسی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران.
- لشکری تفرسی، احسان. (۱۳۹۱). *تبیین نظری مفهوم مکان‌ها و مناطق استراتژیک*. رساله دکتری جغرافیای سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- موسوی شهیدی، سید مهدی؛ زارعی، بهادر؛ پیشگاهی فرد، زهرا؛ بدیعی ازندهی، مرجان و واثق، محمود. (۱۴۰۰). *تبیین نظری بسترها و زمینه‌های روابط ژئوپلیتیک و ارائه مدل پیشنهادی*. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۳(۳)، ۸۱۱-۸۳۲.
- مؤمن‌زاده، رضا. (۱۳۹۷). *منطقه‌گرایی در تفکر استراتژیک جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر ژئوپلیتیک*. رساله دکتری رشته جغرافیای سیاسی، پردیس البرز، دانشگاه تهران.
- مویر، ریچارد. (۱۳۹۱). *درآمدی و بر جغرافیای سیاسی*. ترجمه دره میرحیدر، چاپ دوم، تهران: انتشارات سازمان جغرافیای نیروهای مسلح.
- میرحیدر، دره. (۱۳۹۰). *تحولات پنج دهه اندیشه در جغرافیای سیاسی*. چاپ اول، مشهد: انتشارات پاپلی.
- هاشمی، سید مصطفی؛ فرجی راد، عبدالرضا و سرور، رحیم. (۱۳۹۵). *بررسی عوامل مؤثر ژئوپلیتیک عراق و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران*. *فصلنامه تحقیقات سیاسی و بین‌المللی*، ۸(۲۸)، ۶۳-۹۴.
- هاگت، پیترو. (۱۳۹۱). *جغرافیا ترکیبی نو*. جلد دوم، ترجمه شاپور گودرزی نژاد، تهران: انتشارات سمت.
- هاورث یاسین، محمدامین. (۲۰۱۴). *پژوهش در باره جغرافیای اقلیم کردستان*. چاپ سوم، سلیمانیه، کارو.
- هاورث یاسین، محمدامین. (۲۰۱۵). *دروازه ژئوجوگرافیکی سیاسی و جیو پولیتیک تاران*. ناوه ندی غه زهنوس.
- واثق، محمود و احمدی، سید عباس و حافظ‌نیا، محمدرضا و عیسی‌نژاد، سید محمد (۱۳۹۶). *تبیین معرفت‌شناختی از مفهوم و ماهیت ژئوپلیتیک*. پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، شماره ۱۰، صص ۶۵ الی ۸۶.

References

- Ashley, R (1980). *The Political Economy of War and Peace*. London: Francis Pinter.
- Azizi, A (2016); Explanation of the effective components in the strategic linkage of countries, political geography doctoral thesis, Faculty of Geographical Sciences, Khwarazmi University, Alborz. (In Persian)
- Brzeniski, Z (2008); Out of control global turmoil at the forefront of the 21st century. Translated by Abdul Rahim, the grandson of Ibrahim. Tehran: Information Publications.
- Cantori, L. J., & Spiegel, S. L. (1970). The International Relations of Regions. *Polity*, 2(4), 397–425. <https://doi.org/10.2307/3233994>
- Cohen, S. (2003). *Geopolitics of the World System*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Cohen, S. (2014) *Geopolitics: The Geography of International Relations*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Cohen, S. B. (1994). *Geopolitical in the new world era*. Demko, G. J. & Wood, W. B., Recording the World. USA: West View Press.
- Collins, J (2004); *Military Geography*, translated by Mohammad Reza Ahni and Bahram Mohseni, Imam Hossein University Press, Tehran.
- De Seversky, P. A, (1950), "Airpower: Key to Survival," New York: Simon and Schuster.
- Demko, G., & Wood, W. (1994). *Geopolitical Perspectives On The Twenty-first Century*. Avalon Publishing.
- Deutsch, K W (1968). *Attaining and Maintaining Integration, The analysis of International Relations*, Princeton: Prentice-Hall, pp 191-202.
- Deutsch, K. W. (1952). On communication models in the social sciences. *Public Opinion Quarterly*. 16,356-380.
- Doherty, J, and Faltzgraf, R (2004); *Conflicting Theories in International Relations*, translated by Vahid Ghazari and Alireza Tayyab, Qoms Publishing House, first edition, Tehran.
- Doran, Ch. (2000). *Confronting the Principles of the Power Cycle, Changing Systems Structure, Expectations, and Way*. in *Handbook of War Studies II*, edited by Manus I. Midlarsky, United States of America, published by the University of Michigan Press.
- Du Verjeh, M (2009), *Principles of Political Science*, translated by Abolfazl Ghazi, Amirkabir Publications, Tehran. (In Persian)
- Dussouy, G. (2020). Systemic geopolitics, physical geography, reductionist theories. Retrieved from: https://exploringgeopolitics.org/interview_dussouy_Gerard_systemic_geopolitics_physical_geo_graphy_reductionist_theories_spatial_ontology/
- Eataat, J (1385); *Iran's geopolitics and foreign policy*, second edition, Safir Publications, Tehran. (In Persian)
- Ezzati, E (2015); *Geopolitics in the 21st century*, Semit Publishing House, 5th edition, Tehran.
- Ghorbanejad, R (2012); *Modeling the geopolitical sources of tension in countries' relations (case study: Southwest Asia)*; Doctoral dissertation in Political Geography, Faculty of Literature and Human Sciences, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. (In Persian)
- Golkarami, A., & Mottaghi, A. (2022). Explanation of The Islamic Republic of Iran's Behaviors in the Persian Gulf Region: Conditional-based Foreign Policy versus Positional-based Geopolitics. *Human Geography Research*, 54(1), 95-114.
- Gulkarami, A (2017). *Explaining the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran from a Geopolitical Point of View and Presenting an Optimal Regional Model, Case Study: Persian Gulf Region*, Ph.D. Dissertation on Political Geography, Faculty of Geographical Sciences, Kharazmi University, Tehran. (In Persian)
- Haas, E B., Schmitter, P C (1964). Economics and Differential Patterns of Political Integration: Projections about Unity in Latin America. *International Organization* Vol. 18, No. 4 (Autumn, 1964), pp. 705-737.
- Hafez Nia, M R (2009); How a geopolitical region evolves, *Geopolitics Quarterly*, Year 6, Number 1, pp. 1-5. (In Persian)
- Hafeznia, MR (2016); *Principles and concepts of geopolitics*. Popeli Publications, 5th edition,

- Mashhad, Razavi Khorasan. (In Persian)
- Hashemi, S Mu, Faraji Rad, A R, Sarwar, R. (2015). Investigating the effective factors of Iraq's geopolitics and its impact on the national security of the Islamic Republic of Iran. *Scientific Quarterly of Political and International Research*, 8(28), 63-94. (In Persian)
- Hass, E. B. (1958). *The Uniting of Europe*, Stanford: Stanford University Press.
- Havre Yasin, M A. (2014). *Research on the geography of the Kurdistan region*. Third edition, Sulaymaniyah, Karo.
- Heydari Mosulu, T (2016); *Modeling the competition of regional powers in geopolitical regions*, doctoral dissertation in the field of political geography, Faculty of Geography, University of Tehran. (In Persian)
- Hoggett, P (2012), *New Combined Geography*, the second volume, translated by Shapur Guderzinejad, Tehran, Samt Publications.
- Homer-Dixon, T (1994). *Environmental Scarcities and violent conflict: Evidence from Cases*. *International Security*, 19(1).pp: 5-40. Published by: The MIT Press.
- Hosseinpour Pouyan, R (2018). *Explaining the pattern of relations in geopolitical regions, a case study: the Indian subcontinent*, .Ph.D thesis, political geography, Tarbiat Madras University. (In Persian)
- Huntington, S. (1993). *The Clash of Civilizations*. *Foreign Affairs*, Vol:72. No:3. Pp: 22-49.
- Janparvar, M (2016) "*Geopolitics for everyone*", Ekhet Publishing House, Tehran. (In Persian)
- Janparvor, M and Bahrami-Jaf, S and Mousavi, M N (2022); *A new approach to the dimensions and nature of hydropolitics*, human geography research quarterly, online publication. (In Persian)
- Kaplan, R. (2000). *The Coming Anarchy: Shattering the Dreams of the Post Cold War*. Random House.
- Kaviani-Rad, M. (2011). *Geopolitical ratio of environmental security and sustainable development (a case study of Lake Urmia)*. *Strategic Studies Quarterly*, 4th year. (In Persian)
- Kazi, A. (2007). *End of Geopolitics and the Beginnings of Geopolinomics: the United States in Central and Southwest Asia*. Presentation during the conference "The aspects of EU-Central Asia Relations," April 27, 2007, Berlin, Germany. Embassy of Kyrgyz Republic and Akademikerbund, Hamburg e.V.
- Kemp, Geoffrey & Harkavy, Robert(1997). *Strategic Geography and the Changing Middle East* 516 pages. Publisher: Carnegie Endowment for International Peace.
- Lahneman, W. (2003). *Changing Power Cycles and Foreign Policy Role-power Realignment: Asia, Europe, and North America*. *International Political Science Review / Revue internationale de science politique*.
- Lashkari Tafarshi, E (2012); *Theoretical explanation of the concept of strategic places and regions*, political geography doctoral thesis, Faculty of Literature and Humanities, Tarbiat Modares University, Tehran. (In Persian)
- Luttwak, E (1993), *The Endangered American dream*, Newyork: Simon and Schuster.
- Mir Heider, D (2018); *Developments of five decades of thought in political geography*, Popeli Publications, first edition, Mashhad. Khorasan Razavi. (In Persian)
- Mitrany, D (1948). *International Affairs (Royal Institute of International Affairs)*. Vol. 24, No. 3 (Jul. 1948), pp. 350-363 (14 pages).
- Momenzadeh, M R (2017); *Regionalism in the strategic thinking of the Islamic Republic of Iran with an emphasis on geopolitics*, doctoral dissertation in the field of political geography, Alborz Campus, University of Tehran. (In Persian)
- Mousavi Shahidi, Mahdi, Zarei, B, Pishgah Fard, Z, Badie Aznadahi, M, Vatheq, M. (2021). *Theoretical explanation of the bases and fields of geopolitical relations and presentation of the proposed model*. *Human Geography Research*, 53(3), 811-832.
- Muir, R (2012), *Introduction and Political Geography*, translated by Mirhaidar Valley, second edition, publications of the Armed Forces Geography Organization, Tehran.
- Nazli, Choucri & North, Robert(1975). *Nations in Conflict: National Growth and International*

- Violence. San Francisco. Calif Freeman.
- Parsai, I (2014); Explanation of geopolitical factors affecting foreign policy, political geography doctoral dissertation, faculty of literature and humanities, Tarbiat Modares University, Tehran. (In Persian)
- Pishgahi Fard, Z, Nur Ali, H. (2021). Examining neglected theories in Iran's geopolitical literature. Human geography researches, fourth period, number 53, pp. 1347-1353. (In Persian)
- Qalibaf, M B and Pourmusavi, M (2007). Kharomianeh's modern geopolitics and Iran's foreign policy. Human Geography Research Quarterly. Number 66. (In Persian)
- Rabiei, H (2008), The role of regional power in resolving territorial disputes: the case of Iran in the Persian Gulf region in the 1970s, Ph.D. dissertation in the field of political geography, Tarbiat Modares University. (In Persian)
- Richardson, Lewis, F(1960). Statistics of Deadly Quarrels. Boxwood Press, Pittsburgh Pa.; Quadrangle Books, Chicago cago, IllScience 30 December 1960: Vol. 132 no. 3444 pp. 1931-1932. DOI: 10.1126/science.132.3444.1931-a.
- Rosecrance, R and Stein, A (1973). Interdependence: Myth or Reality? World Politic XXVI.
- Rosenau, J (1984). A Pre-Theory Revisited: World Politics in an Era of Cascading Interdependence, International Studies Quarterly, Vol. 28, No. 3, pp. 245-305.
- Thayer Mahan, A. (1889), The Influence of Sea Power upon History, 1660- 1783, Boston: Dodo Press.
- Vasheq, M and Ahmadi, S Abbas and Hafez-Niya, M R and Isa-Najad, S M (2016). Epistemological explanation of the concept and nature of geopolitics, political geography researches, number 10, pp. 65-86. (In Persian)
- Verbovszky, J. (2020). Networked Geopolitics. American academy. Retrieved from <https://www.americanacademy.de/networked-geopolitics/>.
- Wallerstein, I. (1974), The Modern World-System I Capitalist Agriculture and the Origins of the European world-Economy in the Sixteenth Century, New York San Francisco London: ACADEMIC PRESS.